

Till
Näringsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Frågor kring 2009 års renskötselkonvention (Ds 2016:27)
(Dnr: N2016/05385/FJR)

Inledning

Inledningsvis kan konstateras att utredningsuppdraget inte gäller rättsförhållandena på norsk sida. Utredningsuppdraget omfattar heller inte någon prövning av områdesprotokollens utformning. Förfarandet med en ensidig följdutredning på svensk sida innebär en brist i det bilaterala projekt som det norsk svenska konventionsarbetet innebär. För de samebyar som har omfattande sedvanerättsområden på norsk sida, och som enligt de föreslagna områdesprotokollen kommer att förlora viktiga betesområden, kan detta leda till stora rättsförluster.

2. Översikt av den föreslagna konventionslagstiftningen

Saarivuoma samebys förslag

Att svenska staten, Sametinget och Samernas Riksförbund inte medverkar i en konvention förrän de samiska rättigheterna har klarlagts i alla områden både på svensk och norsk sida enligt urminnes hävd (sedvana/ alders tids bruk) samt att förhandlingarna uppfyller grundlagen och folkrättens bestämmelser bl.a om Free Prior and Informed consent.

Motivering

Det känns inte rättssäkert att samebyar som har renskötsel på norsk sida enligt alders tids bruk ska vara hänvisade till endast norsk nationell lagstiftning. Därför är det av vikt att de samiska rättigheterna i så stor uträkning som möjligt behandlas inom ramen för konventionen. (Se även förslag och motiveringar i det följande.)

3. Är konventionen förenlig med samernas självbestämmanderätt?

4. Konventionens inverkan på samiska rättigheter

Saarivuoma samebys förslag

Att den samiska egendomsrätten som tillhör varje sameby och dess medlemmar respekteras och inte nedgraderas till allmänt gods som kan delas ut till andra. Expropriationsregler ska därmed inte kunna ersätta samisk sedvanerätt till land och vatten.

Att ett utredningsarbete måste göras angående sedvanerättsområden både på svensk och norsk sida samt att alla samebyar ska ha fått medverka fullt ut i förhandlingarna om sina egna marker enligt Free Prior and Informed Consent innan renskötselkonventionen med områdesprotokoll ska kunna vara godtagbar enligt folkrätten.

Att konventionens förslag om att renskötarna ska ha samma rättigheter och skyldigheter som renskötarna i det andra landet enligt det landets nationella lagstiftning, behöver utredas ytterligare för samer från svensk sida som har sina sedvanerättsmarker på norsk sida innan konventionen kan godkännas.

Att utslaget om sedvanerätt i Norges Høyesteretts dom ang Altevann 1968 respekteras i enlighet med Arbetsgruppens förslag till renskötselkonvention artikel 2 samt enligt artikel 8 i det undertecknade konventionsförslaget. Innan detta har klarlagts kan inte svenska staten och olika samiska organ medverka till att konventionen och dess områdesprotokoll godkänns. (Se även förslag under kap 9.)

Motivering

I Promemorians (Ds 2016:27) bedömning avfärdas vikten av samernas sedvanemarkers och tillhörigheten till sitt eget land på ett mycket lättvindigt sätt. Sedvanerättsmarker, som upprätthåller näringar, traditionell kunskap, kultur, kulturhistoria m.m, som förloras via renskötselkonventionen i trettio år, med förlängningar tio år i taget, medför en betydligt allvarigare situation än en «*tillfällig omfördelning av renbetesmarker*»(s31). Vidare anförs att exploatering av mark från en sameby till ett renbetesdistrikt «*sker enbart till förmån för andra samer*»(s35). Samerna tycks ses som ett kollektiv utan koppling till markerna mer än översiktligt. I verkligheten tillhör egendomsrätten varje enskild sameby och dess medlemmar.

Konsekvensen blir att möjligheterna att gå till domstol begränsas eftersom Ds 2016:27 och konventionen menar att sedvanerätten inte har förändrats i och med tvångsomfördelningen av marken och att sedvanerättsinnehavarna får ersättning under den tid som konventionen gäller. I praktiken har den samebyn förlorat sina rättigheter till renbete, jakt, fiske m.m. i trettio år och därefter så länge konventionen förlängs av staterna. Det kan vara för all evighet. Detta gör att både nyttjande av markerna till renskötsel, jakt och fiske, sedvanor, den traditionella kunskapen, kulturmiljöer och kulturhistoria förändras med tiden. Samisk sedvanerätt nedgraderas på det sättet till ett begrepp på papper som man kan «anses» äga fast man inte får använda den. Detta är ett oacceptabelt synsätt som inte hör hemma i ett modernt rättssamhälle.

Det kan inte ur folkrättslig synpunkt godtas att samiska rättigheter och samisk mark omfördelas utan att full medverkan enligt Free prior and Informed Consent från varje enskild sameby har föregått beslutet. För att detta ska kunna uppfyllas förutsätts att alla samebyar får bestämma sin egen representation i överläggningar om sina egna marker och att sedvanerättsutredningar företas där oklarhet eller oenighet om sedvanerätten föreligger. Det är också viktigt att det råder klarhet och enighet i hur sedvanerättsmarker kommer att behandlas både från statlig och samisk sida både på norsk och svensk sida, innan renskötselkonventionen kan godtas.

Utifrån konventionens tänkta tillämpning att renskötarna ska ha samma rättigheter och skyldigheter som renskötarna i det andra landet enligt det landets nationella lagstiftning, har svenska staten nu utrett de norska samernas rättigheter på svensk sida när mark «*omfördelas*» till dem. I det sammanhanget är det oerhört viktigt för samebyar, såsom Saarivuoma, som har allt sommarland på norsk sida, att inte utsättas för norska statens godtycke. Detta har samebyn upplevt både före den tidigare konventionens upphörande 2005 och särskilt efter detta då norska staten trakaserat samebyn på olika sätt. T.ex. genom rivning av rengården, drivning av vajor och kalvar med helikopter, hotelser om rivning av bostäder m.m.

Det är inte heller riktigt att göra en jämförelse rakt av som görs i Ds 2016:27. «*På motsvarande sätt torde svenska samer inträda norska samers rättigheter när de använder renbetesområden i Norge enligt konventionens regler*» (s 42.) Faktum är att det är samerna på svensk sida som har sedvanerätt i princip på alla marker både på norsk och svensk sida som det är tal om här. Det är därför orättvisan blir dubbel när utgångspunkterna inte har klarlagts redan då förhandlingarna om samernas sedvanerättsområden startade. (se förslag i kapitel 9)

Samebyarna från svensk sida har inte fått mark tilldelad enligt konventionen eller från norska staten utan har egna rättigheter baserade på alders tids bruk. Att bara hänvisa till norsk nationell lagstiftning känns rättsosäkert mot bakgrund av vad som hänt. Även Ds 2016:27 ställer frågetecken kring Norges hantering av de samiska rättigheterna. «*Vad som nu sagts ger stöd för antagandet att samernas rätt enligt äldre domar över huvud taget inte påverkas av den nya konventionen. Helt säkra uttalanden kan dock inte göras angående rättsläget i Norge*» (s 52.)

Det är av största vikt att sedvanerätt respekteras och konstateras där den föreligger för samebyarna. Det måste göras innan förhandling om konventionen slutförs. Anledningen är att hela agumentationen faller, att sedvanerätt bibehålls även under tiden då konventionen har gjort «*omfördelning av betesområden*», ifall sedvanerätten inte har klarlagts innan konventionen och områdesprotollen börjar gälla. Vad gäller Saarivuoma sameby har områdesprotokoll skapats utan att ta hänsyn till Altevann- domen 1968 på norsk sida och utan hänsyn till Arbetsgruppens förslag till renskötselkonvention artikel 2: «*Rättskraftig dom om sedvanemässigt bruk eller om andra privaträttsliga rättigheter har företräde framför vad som föreskrivs om fördelning av betesområden i denna konvention*», samt enligt artikel 8 i det undertecknade konventionsförslaget. Det är dessutom så att renbetesdistrikt på norsk sida hävdar sedvanerätt på samma områden, vilket gör det ännu viktigare att detta klarläggs. Det torde finnas många fler sådana områden där osäkerhet om sedvanerätt föreligger, särskilt på norsk sida.

En annan anledning är att det inte går att kräva ersättning för förlorade områden ifall frågan om sedvanerätt inte är klarlagd. Detta problem är särskilt påtagligt för de samebyar som har sina marker på norsk sida och som både enligt 1972 års renbeteskonvention och idag förlorar sedvanerätts- områden. Därför är det viktigt att vare sig svenska staten, Sametinget eller Samernas Riksförbund medverkar i en konvention förrän rättsläget och tillämpningen av den är fullt ut klarlagd.

5. Angeläget allmänt intresse

Saarivuoma samebys förslag

Se förslag och motiveringar under kapitel 3 och kapitel 4 ovan.

6. Ersättningsfrågor

Saarivuoma samebys förslag

Att sedvanerättsutredningar genomförs på alla områden där behov föreligger innan konventionen träder i kraft, eftersom förutsättningen för ersättning enligt expropriationsregler är att samebyn ifråga kan visa till rättigheter enligt urminnes hävd eller sedvana.

Att motsvarande sedvanerättsutredningar görs på norsk sida som för samebyarna på svensk sida för att kunna få ersättning för förlorade områden.

Motivering

Eftersom ersättning enligt expropriationsreglerna utgår först efter att sedvanerätt har konstaterats måste sedvanerättsutredningar genomföras på alla områden där behov föreligger. Det är också viktigt att man arbetar med samma principer både på svensk och norsk sida vad gäller hanteringen av sedvanerättsfrågorna. Det är därför mycket olyckligt om konventionen träder i kraft innan rättsläget har klarlagts i alla områden, både på svensk och norsk sida. Konsekvensen kan bli onödiga rättsprocesser som inte är till gagn för renskötseln, den samiska kulturen eller det framtida samarbetet.

8. Den samiska arbetsgruppens förslag

Saarivuoma samebys förslag

Se förslag och motiveringar under kapitel 3, 4 och 6 ovan.

9. Bör konventionen omförhandlas?

Saarivuoma samebys förslag

Att konventionen förhandlas om i de avseenden som är nödvändiga.

Att omförhandling sker av områdesprotokoll i de geografiska områden där oenighet och oklarhet om betesområdenas utformning föreligger.

Att utredning görs där rättigheter enligt sedvana eller alderstids bruk är oklara både på norsk och svensk sida.

Att en ny bestämmelse införs om hyra av renbetesmark med särskilda samarbetsvtal där ersättning kan utgå enligt expropriationsreglerna om en part «hyr» ut sedanerättsmarker till en annan part enligt ett avtal istället för att områdesprotokoll skapas med tvång som nu har skett.

Att områdesprotokoll inom olika områden kan fastställas allteftersom enighet föreligger, alternativt efter att alla åtgärder har vidtagits såsom sedvanerättsutredningar samt deltagande enligt folkrätten såsom Free Prior and Informed Consent.

Att för Saarivuoma samebys del, en omförhandling angående områdesprotokollet görs för att identifiera samebys sedvanerättsområden på norsk sida där hänsyn tas till Altevanndomen 1968.

Motivering

Enligt föreliggande förslag skapas vinnare och förlorare som leder till onödiga rättsprocesser. Dessa kan undvikas genom att respektera de samiska rättigheterna både på svensk och norsk sida och att inte låta tiden bli en begränsande faktor i något så livsviktigt som samernas rätt till sitt eget land. Det finns ingen anledning att alla områdesprotokoll ska börja gälla samtidigt. Det är betydligt bättre att fortsätta förhandla, utreda sedvanerätten där behov finns och respektera att samebyarna själva vill bestämma hur de vill bli representerade i förhandlingarna.

Områdesprotokollen kan fastställas där inga invändningar föreligger. Hela eller lämpliga delar av konventionens regler i övrigt kan bli gällande även för områden där omförhandling av områdesprotokoll pågår. På det sättet tillgodoses alla samebyars och renbetesdistrikts behov att skapa ett så bra förhållande som möjligt för den framtida renskötseln.

Med tanke på att man särskilt på norsk sida argumenterar för det som nu finns inskrivet i artikel 2 i arbetsgruppens förslag till konvention, att konventionen inte ska användas så att renbetesdistrikt eller samebys renskötsel hotas i sin drift, är detta samtidigt en reglering som säger att den samiska egendomsrätten via sedvanerätten inte ska gälla. Alltså samma argumentation som Ds 2016:27 har att omfördelning av mark «sker enbart till förmån för andra samebyer»(s35).

Föratt komma ifrån detta kan skulle en ny bestämmelse om hyra av renbetesmark kunna införas där särskilda samarbetsvtal tillämpas om en part «hyr» ut sedanerättsmarker till en annan part enligt ett avtal istället för att områdesprotokoll skapas med tvång som nu har skett. Detta förfarande skulle underlätta för möjligheten att uppnå bättre enighet i fler områden. Ersättningen, som skulle kunna

Saarivuoma Sameby
Box 145
980 14 ÖVRE SOPPERO

Remissvar

2017-01-18

kopplas till expropriationsregerna, skulle utgå till sameby som innehar sedvanerätt enligt urminnes hävd eller enligt alders tids bruk när mark «hyrs» ut till andra renbetesdistrikt. Detta skulle kunna underlätta överenskommelser om markanvändning i större utsträckning än nuvarande utformning gör. Detta i sin tur förutsätter att sedvanerätten respekteras och är utredd där behov föreligger.

Bristen på sedvanerättsutredningar och hänsynstagande till sedvanerättsdomar (se Altevanndomen 1968) vid utformandet av områdesprotokollet har lett till onödiga tvister. Idag försvåras goda lösningar genom det tvång, tidspress och ovilja till bl.a. utredningsåtgärder i de områden där tvist föreligger.

För Saarivuoma sameby

Per Anders Nutti
Ordförande